

KRITICKÉ PREHODNOTENIE FYZIOLOGICKÉHO UČENIA

I. P. PAVLOVA

BOHUMIL VALEHRACH

Bulharský mysliteľ Todor Pavlov je našej vedeckej i širšej verejnosti známy najmä svojou *Teóriou odrazu* a prácami z estetiky. Už v *Teórii odrazu* i v iných prácach analyzoval a vysoko ocenil prínos fyziologického učenia I. P. Pavlova do svetovej vedy a má preto i plné morálne právo zasiahnuť do diskusie o prehodnotení diela I. P. Pavlova. Ako je známe, v júli 1950 konalo sa v Moskve spoločné zasadanie Akadémie vied SSSR a Akadémie medicínskych vied. Toto zasadanie znamená istý medzník vo vývoji učenia o najvyššej nervovej činnosti. Na zasadnutí odsúdili hyperkritický, ba niekedy až nedbanlivý vzťah k odkazu „prvého fyziológa sveta“. V rokoch, ktoré nasledovali po zasadnutí, dochádzalo zas často k nekritickeému preceňovaniu a vulgarizácii Pavlovovho učenia; tieto tendencie však prameňovali z dobrého úmyslu osožiť marxistickej vede a filozofii v boji so súčasným buržoáznym idealizmom. Tento boj proti idealizmu sa dostal do zvláštneho postavenia, keď si súčasná západná kybernetika a behavioristicky orientovaná sémantika prispôsobili niektoré Pavlovove mechanistické tendencie a formulácie a zahrnula ich do svojho teoretického aparátu. Vznikla potreba diferencovať náhľady samého Pavlova, kriticky prehodnotiť jeho vedecký odkaz, ale súčasne kriticky zvážiť i prínos kybernetiky a sémantiky. Túto zložitú úlohu rieši — v niektorých ohľadoch veľmi úspešne — práca vynikajúceho bulharského mysliteľa T. P a v l o v a *Osnovnoje v učenii I. P. Pavlova v svete dialektičeskogo materializma*, preložená r. 1958 do ruštiny.

Todor Pavlov skúma predovšetkým v súvisе s Pavlovovým učením veľmi naliehavú otázku vzťahu psychológie a fyziológie, problémy ich špecifického predmetu a metód, dotýka sa však tiež vzťahu Pavlovovho učenia k estetike, pedagogike, jazykovede, medicíne, gnozeológii a kybernetike. Už v úvode svojej práce pokladá T. Pavlov za vhodné vyložiť niektoré principiálne tézy: 1. Z nutnosti používať v každej vede *objektívne metódy* nenasleduje, že objektívnou môže byť iba fyziologická metóda a že psychologická metóda nemôže byť objektívnou. 2. Druhou základnou tézou práce je, že ľudský mozog nie je iba prírodno-biologickým produktom, ale i produktom spoločensko-historickým: „V podmienkach práce, svojej činnosti, spoločenského života, styku pomocou jazyka a pod. sa ľudský mozog formuje a rýchlo rozvíja ako mimoriadne zložitý, plastický a dynamický orgán *vedomého odrazu* mimoriadne zložitej, plastickej a dynamickej a nezriedka i revolučno-prevratnej spoločenskej činnosti i ako orgán spätného *vedomého* pôsobenia na ňu. Ľudský mozog nikdy nestráca svoje vzťahy so staršími podkôrovými centrami a

funkciami, hoci sú mu podriadené. Súčasne toto podriadenie neznamená a nemôže znamenať ani zmiznutie všetkej relatívnej špecifičnosti a samostatnosti podkôrových a iných nervových orgánov a funkcií ľudského organizmu *ako organizmu*, a tým menej možnosti a nevyhnutnosti, aby mozog (kôra) reagoval *vedome* na nekonečné množstvo rozličných podráždení, prichádzajúcich z okolitého spoločenského i prírodného prostredia a samého organizmu. Keby sme toto druhé predpokladali, znamenalo by to súhlasiť s predpokladom takého preťaženia mozgu, pri ktorom by mozog nepretrval v priebehu jedného dňa. Popierať relatívnu špecifičnosť podkôrových a ostatných orgánov znamenalo by popierať všetky vedeckovýskumné a vedecko-praktické úspechy tých našich i zahraničných fyziológov, psychologov, lekárov a iných vedcov, ktorí, hoci aj nestoja na pavlovovských pozíciách, predsa riešili, a nie bez úspechu, určité problémy, týkajúce sa povahy, funkcií a významu podkôrových i iných nervových orgánov v ľudskom organizme *ako organizme*.“

Todor Pavlov začína prvú kapitolu svojej práce polemikou so základnou tézou článku E. A. Asraťana, ktorý bol uverejnený vo *Voprosch filosofie* (ide o článok Marxistickoleninská teória odrazu a učenie I. P. Pavlova o najvyššej nervovej činnosti v č. 5 z roku 1955). Asraťanova téza znie: „Pocity, predstavy, myšlienky, vedomie sú iba odrazom... materiálnej skutočnosti v našom mozgu — najvyššom produkte organickej prírody.“ T. Pavlov pokladá takú formuláciu za správnu iba na prvý pohľad, lebo je príliš všeobecná. Poukazuje súčasne na to, že Lenin nehovoril iba o odraze vôbec, ale výslovne o psychickom a v tom zmysle o *subjektívnom* (pravdaže nie subjektivistickom) odraze. Preto príliš všeobecné formulácie sú riskantné, lebo skôr vyhovujú subjektivistickej interpretácii: „Vulgárni reflexológovia a behavioristi i kybernetici vykladajú a rozpracovávajú otázky najvyššej nervovej činnosti človeka a zvierat takým mechanistickým a metafyzickým spôsobom, že mizne akýkoľvek rozdiel medzi hmotou a vedomím, medzi mozgom a myšlienkou... medzi *vonkajšou* odvetnou reakciou organizmu na prostredie a vnútornou, tzv. *psychickou*, mozgovou činnosťou človeka.“ (Cit. d., 31.)

T. Pavlov v ďalšom ukazuje, že iba pomocou všeobecného pojmu prispôbivosti organizmu k prostrediu „nemôžeme správne a úplne pochopiť a hodnotiť správanie organizmu v spoločensko-historickom prírodnom prostredí, ktoré ho obkľučuje a cez ktoré sa odráža.“ Zjednodušené používanie pojmu prispôbivosti človeka k prostrediu neodpovedá ani samému učeniu I. P. Pavlova. I. P. Pavlov okrem objavenia podmienených reflexov načrtol učenie o druhej signálnej sústave, ktorá je vlastná iba človeku. V súvisi s teóriou 2. signálnej sústavy T. Pavlov správne zdôrazňuje, že sám I. P. Pavlov podčiarkoval kvalitatívnu odlišnosť druhsignálnych (slovných) podnetov od podnetov ostatných. Jazyk slúži ľuďom nie ako prostý signál — kombinácia zvukov, ale ako prostriedok, alebo nástroj na vyjadrenie myšlienok, pojmov, predstáv, želaní, výmeny myšlienok atď.

V tretej kapitole T. Pavlov poukazuje na to, že I. P. Pavlov viedol vytrvalý boj proti idealizmu, animizmu, vitalizmu a spiritualizmu vo fyziológii a psychológii, avšak „nikdy a nikde v priebehu svojej vedeckej činnosti I. P. Pavlov nepopieral existenciu tých javov v činnosti človeka, ktoré nazývame „psychickým“, „subjektívnym“ svetom človeka. Na druhej strane však T. Pavlov pripúšťa, že kým I. P. Pavlov ako experimentátor bojoval proti antropomorfizmu, neraz v tomto boji upadal do istých krajností v zmysle absolútneho popierania metódy subjektívneho seba pozorovania; pritom vo svojom vzťahu k experimentálnej metóde dochádzal niekedy k niečomu, pred čím vystríhal kedysi Marx. (Marx dokazoval, že z nemožnosti experimentovať v politickej ekonómii nenasleduje, že by politická ekonó-

mia nebola prísne objektívnou.) Vcelku však T. Pavlov prichádza k záveru, že I. P. Pavlov, keď kritizoval behavioristov za ich mechanizmus, redukujúci učenie o najvyššej nervovej činnosti na otázku čisto vonkajšieho správania človeka, prišiel už tým k myšlienke, že vnútorný faktor u zvierat a človeka nerovná sa nule. Neskôr sa Pavlov fakticky vraj podobne odchyľil od svojho absolútneho popierania zoopsychológie.

Táto obhajoba I. P. Pavlova pred ním samým sa nám nezdá dost presvedčivou. Pri hodnotení vedeckého diela nemôžeme nadhodnocovať jednotlivé črty, formulácie, ktoré nevyplývajú z metodologického aparátu určitého systému, stoja mimo neho, alebo mu priamo protirečia.

V ďalšej kapitole sa T. Pavlov obracia proti vulgarizačným tendenciám, podľa ktorých pojmy „vnútorné“, „subjekt“, „psychické“ sú výrazom paralelizmu, dualizmu, idealizmu. Sám pojem „vnútorné“ bol v diskusii v časopise *Sovietskaja pedagogika* nejasný a nejasný je i K. M. Bykovovi, Asrafanovi a iným. T. Pavlov upozorňuje, že vnútorné receptory a procesy nie sú „vnútorné“ v gnozeologickom a psychologickom zmysle.

K otázke objektívnych metód a jednostranného experimentalizmu T. Pavlov pripomína, že keby sme jednostranne preceňovali metódy prírodných vied, popreli by sme marxisticko-leninskú filozofiu. T. Pavlov konštatuje, že také tendencie sa prejavili už na spoločnom zasadaní Akadémie vied SSSR a Akadémie medicínskych vied, a to v referátoch K. M. Bykova, A. G. Ivanova-Smolenského, E. A. Asratana a iných, v zborníku *Učenie I. P. Pavlova a filozofické otázky psychológie* (recenzia slovenského prekladu vyšla v Slovenskom filozofickom časopise 1956, č. 1, 87—98), v heslách Veľkej sovietskej encyklopédie *Pavlov, Ivan Petrovič a Pavlovovo fyziologičeskoje učenie* a v rade článkov, štúdií a brožúr. T. Pavlov vyvracia tvrdenie autorov hesiel encyklopédie, že I. P. Pavlov „položil základy materialistickej psychológie.“ Kládie otázky: 1. Existovala podľa klasikov marxizmu pred I. P. Pavlovom, nehovoriac o I. M. Sečenovovi, vedecká psychológia alebo nie? 2. Možno a treba hľadať základy psychológie človeka ako vedy výlučne v princípoch fyziológie najvyššej nervovej činnosti zvierat a človeka? 3. Je najvyššia nervová činnosť skutočne čisto fyziologická alebo obsahuje i psychickú stránku?

Je fakt, že v učebniciach, článkoch a monografiách sa pojem „najvyššej nervovej činnosti“ hežne stotožňuje s pojmom „najvyššej nervovej fyziologickej činnosti.“ T. Pavlov však poukazuje na to, že kvalitatívny rozdiel medzi duchom a telom, medzi psychickým a materiálnym, medzi spoločenským vedomím a spoločenským bytím, medzi ľudskými ideami a v nich odrazenými objektívno-reálnymi vecami a javmi dokazujú nie náboženské a idealistické učenia, ale celá ľudská prax a ľudská veda, rátajúc do toho i predpavlovovskú materialistickú psychológiu. V ďalšom sa T. Pavlov obracia proti formuláciám S. A. Petruševského, podľa ktorého fyziologické javy sú súčasne i psychické a dokazuje, že takéto zjednodušené „rozvíjanie“ Pavlovovho učenia neosoží dialektikomaterialistickej psychológii, ale môže logicky viesť k jeho zblíženiu s predpavlovovskými a popavlovovskými vulgárno-reflexologickými, kybernetickými a podobnými učeniami. V súvisе s tým T. Pavlov v niekoľkých črtách vykladá vzťah dialektického materializmu ku kybernetike a vzťah učenia o najvyššej nervovej činnosti ku kybernetike.

V ďalších kapitolách T. Pavlov preberá otázku špecifického predmetu psychológie ako vedy, vzťah psychológie a gnozeológie, vzťah psychológie, fyziológie a historického materializmu, vzťah ideológie a vedy, vzťah filozofie a špeciálnych vied, otázku jednoty logiky, gnozeológie a dialektiky, otázku kvantitatívno-kvalita-

tívnej analýzy i syntézy javov. Túto poslednú otázku ilustruje na príklade podmienených reflexov vypracovaných na podnet červený a zelený u dvoch zvierat, temperamentom a charakterom rovnakých. *Mechanizmus* vytvárania, priebehu a možného vyhasínania týchto podmienených reflexov bude rovnaký. Jednako u prvého zvierata vznikne reflex s *počiatočným* pocitom červeného, kým u druhého s *počiatočným* pocitom zeleného. Inými slovami, pocity červeného a zeleného nie sú výsledkom vytváraných podmienených reflexov, ale sú podmienkou vytvárania a ďalšieho priebehu reflexov. A ako je známe, samy pocity sú práve *psychickými javmi* alebo stavmi zvieracieho i ľudského organizmu. To isté platí aj o predstavách i citoch, alebo emóciách atď. Z toho nasleduje, že psychické ako také, alebo presnejšie ako *subjektívny obraz objektívneho sveta* vchádza v kvalite súčiastky do podmieneného reflexu, no jednako nie je absolútne totožné s nervovo-fyziologickou stránkou podmieneného reflexu vcelku, ale predstavuje práve jeho *vnútornú, subjektívnu, psychickú stránku*. Rozdiely medzi pocitom červeného a pocitom zeleného, medzi psychickým a fyziologickým, medzi subjektívnym a objektívnym nejavia sa a nemôžu byť iba kvantitatívne, ale sú súčasne i kvalitatívne. Keby sme tento fakt nedocenili, mohli by sme psychológiu redukovat bez zvyšku na fyziológiu, fyziológiu na chémiu, chémiu na fyziku, fyziku na mechaniku a mechaniku na abstraktné čisto matematické rovnice. K takým idealistickým záverom fakticky vedie behavioristická reflexológia i kybernetika. Napr. kybernetika stráca zo zreteľa hlboké kvalitatívne rozdiely medzi živým, tvorivo sa rozvíjajúcim mozgom a mŕtvym hociako dômyselne skonštruovaným strojom. Podobné tendencie, ktoré sa objavili i u niektorých marxistov, vychádzajú z jednotlivých nesprávnych Pavlovových formulácií. Aby sa tomu predišlo, je potrebné, aby marxistickí fyziológovia i psychológovia rozpracovávali špeciálne problémy v tesnom zväzku s dialektikomaterialistickou teóriou poznania, kým marxistickí filozofi musia konkretizovat a tvorivo rozpracovávat základné princípy marxistickej filozofie v organickom spojení so základnými problémami, úlohami a výsledkami špeciálnych vied, konkrétne pavlovovskej fyziológie a psychológie, rozvíjaním kritiky a sebakritiky, slobodnej výmeny názorov a tvorivých vedeckých diskusií. Keby existovala takáto plodná spolupráca materialistickej psychológie a filozofie, neprišlo by v súvisi s Pavlovovým učením k podobnému unáhlenému záveru ako kedysi vo fyzike v súvisi s prevratnými objavmi v atomistike. Ako sa kedysi „tvrdilo“, že „hmota zmizla“, tak dnes mnohí dochádzajú k záveru, že „vedomie zmizlo“.

V ďalšej kapitole sa T. Pavlov pokúša tvorivo aplikovat teoretické závery na špeciálnu fyziologickú problematiku. Ako je známe, akademici L. A. Orbeli a Speranskij boli na pavlovovskom zasadnutí r. 1950 kritizovaní za to, že chápali trofickú funkciu nervovej sústavy izolovane od mozgovej kôry. Podľa T. Pavlova je síce fakt, že mozog, ktorý sa milióny rokov rozvíjal, nemôže existovat a fungovat ako mozog bez nejakého vzťahu aj k trofike. Je však nevyhnutné a možné, aby kôra *vedome* riadila všetky procesy, prebiehajúce v útrobach organizmu? Požadovat to od mozgu znamenalo by ho tak preťažit, že by nevydržal ani 24 hodín. Zatiaľ táto trofická funkcia mozgu sa neprejavuje v ľudskej vedomej, ale vo všeobecnej fyziologickej a biochemickej činnosti, ktorá je vlastná i organizmu zvieraciemu, hoci u človeka je neporovnateľne zložitejšia.

Výčitky akademikom Orbelimu a Speranskému zo strany akademika Bykova neboli preto oprávnené. Tieto výčitky vplynuli podľa T. Pavlova z toho, že K. M. Bykov a jeho spolupracovníci vedome alebo nevedome platili daň mechanizmu vo výklade princíпов Pavlovovho učenia.

Podobný mechanizmus prenikol pri rozpracovávaní odkazu Pavlovovho učenia i do oblasti iných vied, napr. do medicíny, estetiky i pedagogiky. T. Pavlov ukazuje, že čím ďalej postupujeme od človeka k nižším živočíchom, tým primeranejšie sú stroho objektívne metódy skúmania; od nižších živočíchov smerom k človeku narastá však úloha subjektívneho faktora veľmi prudko. Preto T. Pavlov položil D. A. Birjukovovi otázku: Ak už pri skúmaní vysokovyvinutých zvierat sú prísne podmienky objektívnych fyziologických experimentov často v rozpore s temperamentom a charakterom pokusných zvierat, čo by vzniklo, keby sme sa pokúsili umiestniť do pavlovovskej komory podmienených reflexov živého človeka a chceli by sme rovnakými metódami a postupmi skúmať jeho zložité, kvalitatívne nové, vo svojej podstate spoločenské správanie? D. A. Birjukov na otázku odvetil, že by to bolo neúčelné, lebo I. P. Pavlov už pre psychicky chorých, degradovaných ľudí odporúčal zaviesť v psychiatrických zariadeniach ľudský režim „neobmedzovania chorých“.

V súvisi s pokusmi využiť Pavlovove klinické pojmy umeleckého a mysliteľského typu v estetickej teórii T. Pavlov pripomína, že tu ide o dvojaké nedorozumenie. 1. I. P. Pavlov odvodil tieto typy z patologických prípadov, vznikajúcich na základe chorobného oslabenia normálnych vzťahov medzi 1. a 2. signálnou sústavou; 2. Pavlov hovoril o „prehnaných umelcoch“ a „prehnaných mysliteľoch“. I. P. Pavlov teda nevyjasnil a nemohol pomocou pomeru prvej a druhej signálnej sústavy vyjasniť *normálne* typy umelcov a mysliteľov, pretože podľa marxistickej estetiky umelec pri typizačných postupoch a vôbec ako človek musí práve tak myslieť logicky ako mysliteľ. I. P. Pavlov neodpovedá na otázky, v akých podmienkach umelci a myslitelia vnímajú vonkajší svet v medziach normy.

T. Pavlov v ďalšom ukazuje, že podobne nevhodné boli niektoré pokusy o zjednodušenú aplikáciu Pavlovovho učenia v pedagogike. Chápať chovanca ako tabula rasa, ako bezduchý formovateľný materiál bez vlastnej aktivity znamená nechápať podstatu výchovy.

V závere svojej práce T. Pavlov znova zdôrazňuje nevyhnutnosť úzkej spolupráce marxistickej filozofie a špeciálnych vied a potrebu súdružskej vedeckej kritiky a sebakritiky v duchu XX. storočia KSSS.

K ruskému prekladu práce T. Pavlova je pripojený rozsiahly úvod K. M. Bykova, jedného z významných Pavlovových žiakov, ktorých náhľady T. Pavlov kriticky rozoberá. K. M. Bykov s uznaním konštatuje, že spomedzi prác o učení I. P. Pavlova má práca T. Pavlova veľký význam, lebo hlboko osvetľuje význam tohto učenia pre filozofiu, psychológiu, pedagogiku, jazykovedu a estetiku. T. Pavlov stavia rad nových úloh, plynúcich z učenia I. P. Pavlova a kriticky skúma rozličné náhľady na vzťah najvyššej nervovej činnosti k súčasným problémom psychológie. K. M. Bykov uznáva, že T. Pavlov rozvíja tieto kritické skúmania v súhlase s teoretickým a metodologickým zameraním I. P. Pavlova najmä v dvoch sférach: 1. v otázke objektívnych metód v psychologickom výskume, 2. v otázke histórie rozvoja ľudského mozgu v súvisi s podmienkami práce, spoločenského života a v súvisi s jazykom. Tieto veľmi zložité otázky možno riešiť iba v úzkej spolupráci filozofie a fyziológie. K. M. Bykov celkom súhlasí s tézou T. Pavlova, že v skúmaní najvyššej nervovej činnosti hrá používanie prírodovedeckých postupov veľmi vážnu úlohu; s týmito postupmi však pri skúmaní človeka ako spoločenskej bytosti nemôžeme vystačiť. Sám I. P. Pavlov ku koncu svojej vedeckej činnosti v klinickom prostredí používal metódu pozorovania a vyhodnotenia subjektívnych údajov. To treba hodnotiť tak, že subjektívne údaje môžu doplniť experimentálne postupy. Nemožno za-

mieňať subjektívne vnútorné zážitky so subjektívnou metódou výskumu. I. P. Pavlov v súhlase s klasikmi marxizmu-leninizmu pokladal subjektívne zážitky za tak reálne ako vonkajšie prejavy týchto psychických javov.

V ďalšom K. M. Bykov súhlasí s kritikou redukovania psychického na fyziologické, pretože podľa Lenina idey môžu existovať aj mimo spojenia s konkrétnymi objektívno-reálnymi vecami, môžu aj neodrážať reálny svet. Bykov súhlasí aj s ďalšími kritickými analýzami omylov niektorých fyziológov a filozofov v súvisi s otázkami prispôsobenia organizmu prostrediu. Táto otázka sa často chápala jednostranne tak, že sa opomínala schopnosť človeka tvorivo pôsobiť na prostredie a meniť ho, prispôbovať si ho, nielen meniť seba vzhľadom naň. Bykov dodáva, že termín „prispôsobivosť“ má vo filozofii širší význam než vo fyziológii. Súčasne však vyslovuje predpoklad, že samo poňatie vnútornej činnosti človeka nie je dostatočne jasné ani Todorovi Pavlovovi ani tým, ktorých kritizuje. Tento predpoklad nie je neodôvodnený. Aj letný pohľad na neurofyziologickú literatúru o tejto otázke nás presvedčí, že už sama otázka je postavená príširoko, hocako sa nám zdá, že jej riešenie je na dosah. Pritom práve v súvisi s učením I. P. Pavlova sa vynorilo dosť tendencií vidieť otázku príučko: Mnohí fyziológovia všimajú si vnútornú činnosť človeka a jeho zážitky iba z fyziologického hľadiska, ale nie z hľadiska jej sociálneho obsahu. Proti takým tendenciám K. M. Bykov dochádza k jasnému záveru, že „hoci v súčasnosti môže biológ hlboko preniknúť do intímnej činnosti mozgu pomocou súčasných technických prostriedkov, predsa len s pomocou nich nemožno odhaliť všetko, čo nazývame psychickým životom človeka, jeho vnútorným svetom.“

K. M. Bykov vo svojom úvode vyzdvihuje aj to, že T. Pavlov právom poukazuje na niektoré nevhodné termíny používané I. P. Pavlovom, ako napr. „stroju podobná činnosť mozgu“. Mnoho takýchto termínov používajú niektorí fyziológovia a najmä kybernetici, ktorí uistujú, že môžu správne a úplne vyložiť psychický svet človeka. T. Pavlov správne poukazuje na to, že význam učenia I. P. Pavlova sa neredukuje na mechanisticky mylné termíny a že toto učenie otvára možnosť poznať psychickú činnosť človeka. „T. Pavlov právom píše, že už tento objav I. P. Pavlova stačí na to, aby vošiel do dejín najväčších úspechov vedeckého myslenia.“ Na druhej strane Bykov upozorňuje, že pojem psychickej činnosti je nejasný aj samému T. Pavlovovi. Podľa Bykova pod najvyššou nervovou činnosťou treba chápať podmienenoreflexnú činnosť v jej súčinnosti s nepodmienenoreflexnou činnosťou; pritom podmienenoreflexná činnosť môže mať rozličné stupne zložitosti. Podľa Bykova „utváranie podmienených reflexov je nepochybne tvorivým aktom veľkých hemisfér.“ Žiaľ, z tejto formulácie nie je jasné, ako sa má v neurofyziológii chápať pojem tvorivosti.

K. M. Bykov osobitne zdôrazňuje, že T. Pavlov právom často podčiarkuje potrebu bojovať proti zjednodušovaniu vo výklade Pavlovovho učenia. To sa vo vyššej miere vzťahuje na niektorých filozofov a psychologov. Tieto výčitky treba adresovať aj tým, ktorí by súčasné učenie o kybernetike chceli stavať pred učenie o najvyššej nervovej činnosti a pred psychológiu. Bykov dodáva, že dnes nik nebude popierať význam učenia o informáciách a spätnej väzbe, ale niekedy sa zabúda, že mnohé predstavy o týchto javoch vznikli z experimentálnych faktov fyziológie.

Konečne Bykov konštatuje, že mnohí nasledovníci I. P. Pavlova nemajú jasnú a správnu predstavu o tom, že základné otázky prírodovedy a psychológie sú zviazané s teóriou poznania, s filozofiou, s dialektickým a historickým materializmom. Mnohým nie je jasné ani to, že fyziologickými metódami nemožno riešiť napr. zložité otázky svetonázoru. K. M. Bykov správne upozorňuje i na to, že práce I. P.

Pavlova a jeho žiakov nie sú dosiaľ filozoficky dostatočne zhodnotené. Marxistických filozofov, ktorí sa špecializujú na fyziológiu a jej príbuzné, resp. susedné vedy, čaká tu ešte veľa zodpovednej a zložitej práce.

Práca Todora Pavlova — ako vidno z tohto stručného prehľadu jej problematiky — je nanajvýš vhodným podnetom pre oživenie metodologických diskusií medzi psychológmi, fyziológmi, pedagógmi, klinickými pracovníkmi a filozofmi.

Z VEDECKÉHO ŽIVOTA

K 65. NARODENINÁM LADISLAVA SZÁNTÓA

30. apríla tohto roku dožil sa svojich 65. narodenín akademik Ladislav Szántó. Naša kultúrna verejnosť, no predovšetkým front filozofických pracovníkov si vysoko cenia záslužnú činnosť tohto priekopníka marxistického myslenia na Slovensku a jeho podiel na tvorivom aplikovaní marxizmu v našich podmienkach. V jeho bohatej, už takmer 40 ročnej práci za vec robotníckej triedy a socializmu sa názorne spája záujem teoretický s najširším záujmom spoločensko-politickým a dokumentuje sa marxistická požiadavka jednoty teórie a praxe.

Ladislav Szántó je široko orientovaný a náležite teoreticky vyzbrojený vedec-ideológ. Rozsiahle všeobecné, no najmä filozofické a ekonomické znalosti, ktoré získal hlbokým ponorom do diel klasikov marxizmu-leninizmu, ako aj systematickým sledovaním sovietskej filozofickej tvorby, ho uschopňovali už v období I. ČSR k prenikavým analýzám najrozmanitejších teoretických i politických problémov. Tematicky sa tieto práce, uverejňované medzi dvoma svetovými vojnami v pokrokových časopisoch a revuách (Pravda chudoby, Rudé právo, Tvorba, DAV, Šíp, Komunistická revue), týkajú predovšetkým základných otázok marxistickej filozofie, materialistickej dialektickej metódy, otázky triednosti filozofie a vedy, filozofie prírodných vied a niektorých aktuálnych otázok sociálno-politických. Hodno spomenúť aspoň najdôležitejšie tituly týchto jeho štúdií: *Hegel a Marx, Leninova filozofia, S Le-*

ninom na vyššiu etapu, Od Anti-Dühringa k empiriokriticizmu, Základné otázky Plechanovho učenia, O vývojovom zákone praxikladov, Veda v službách buržoázie a proletariátu, O triednom chápaní konkrétosti a abstraktnosti, O triednom boji v súčasnej prírodovede, Kríza meštiackej prírodovedy a jej prekonávanie, Marx a sociálna demokracia, Stranícka diskusia a dialektický materializmus, Sme bojovnými dialektickými materialistami, Fašistická racionalizácia výchovy atď.

V krátkom príležitostnom článku prirodzene nemožno podať hlbší rozbor ani výpočet bohatej Szántóovej tvorby a publikačnej činnosti. Výber článkov z tohto obdobia, ktorý vyšiel pred nedávnom vo Filozofickej bibliotéke FÚ SAV pod názvom *Vybrané state* ukazuje v plnej miere, že Szántóove práce majú veľmi čestné miesto v dejinách marxistického myslenia na Slovensku a že ešte len čakajú na vážny rozbor a zhodnotenie.

Po oslobodení sústreďuje sa L. Szántó popri aktuálne ideových problémoch na problematiku politickej ekonómie, historického materializmu a marxistickej gnozeológie. Knižne vydal publikácie *Úloha osobnosti a nás v dejinách* (1946), *Hospodárstvo dvoch svetov* (1948) a rozsiahlu štúdiu *O vedeckom a umeleckom odraze* (FS, 1953).

Všetky Szántóove práce majú zásadný ideový význam. Ich ústredným problémom